

STANE SEVER IN NJEGOVO UMETNIŠKO IZROČILO

(Ob 25. letnici smrti)

Rodil sem se 20. novembra 1914 v Ljubljani. Oče in mati sta bila delavca v Tobačni tovarni. Šest razredov ljudske šole sem obiskoval na Prulah, štiri razrede meščanske šole pa na Viču. Učiteljišče sem štiri leta obiskoval v Ljubljani, maturiral pa leta 1936 v Mariboru. Ves čas študija na učiteljišču sem sodeloval kot igralec in režiser na raznih amaterskih odrih. Po vojaščini sem napravil v Narodnem gledališču v Ljubljani avdicijo in postal njen stalni član. Dne 9. oktobra 1941 – ob obletnici smrti kralja Aleksandra, nisem prišel k predstavi. Zaradi tega sem bil odpuščen. Živel sem nekaj časa v ilegali, nato pa sem odšel v partizane. Že 27. oktobra istega leta so me Italijani aretirali in me poslali v internacijo v Cetto S. Angelo, prov. Pescara. Tu sem bil do 12. decembra 1943. Službo v gledališču sem nastopil zopet 20. junija 1944.

Stane Sever

Tako je Stane Sever za uradno »personalno mapo« opisal svoje življenje in delo. V svoji mladosti je hotel postati učitelj. Ob izjavi njegovega najboljšega pedagoga: »Če boste kdaj potovali po tuji deželi in boste imeli zelo malo časa spoznati njen utrip, se podajte v narodno gledališče« pa se je odločil postati dober slovenski igralec. Učilnico je zamenjal z gledališko dvorano. Na začetku je igral manjše vloge, včasih tudi le besedo ali kratek stavek.

Bil je samorastnik. Pripadal je tisti slovenski igralski generaciji, ki si je morala sama, za ceno največjih osebnih žrtev

utirati pot do svojega poklica. S silno voljo in trdim delom se je dvignil iz amaterstva v čistost zrelih odrskih stvaritev. S svojim talentom je oplemenitil tudi slovensko igrilstvo z novim duhom in vsebino.

Njegovo ime je povezano tudi z najvišjimi vzponi slovenskega gledališča v zadnjih desetletjih, kar lahko zasledimo iz številnih gledaliških kritik:

– *Gledališka kritika, Ljubljana*, 21. 1. 1941: Severjev sinočnji nastop v Othelu je potrdil, da je umetnik širokih sposobnosti in na svetovni ravni.

– *Almanah jugoslovanskih gledališč, Beograd*, 1965: Slovenska izvedba Leara je izjemno in vznemirljivo doživetje. Njena izjemnost dokazuje jasnost, redek in poučen primer kolektivnega prizadevanja. Ob vsem tem je brezprimerni Stane Sever ustvaril toplo in humano varianto novega Leara.

– *Gledališka kritika, Pariz*, 8. 7. 1956: V okviru tretjega mednarodnega festivala narodov so od prvega do tretjega julija nastopali v pariškem gledališču ljubljanski dramski umetniki. Uprizorili so Cankarjevega Hlapca. Igralci velikih in majhnih vlog so bili skoraj brez izjeme izvrstni. Stane Sever se je razvil v interpreta evropskih in svetovnih kvalitet. Njegov Jerman je popolnoma osvojil pariško publiko.

Razpon njegovih vlog je bil neizmeren in to od tragičnega kralja Leara pa vse do Švejka. Med najboljšimi in osebno najbolj doživetimi poslednjimi vlogami pa je bil učitelj Jerman v Cankarjevih Hlapcih. Jermana je doživljal kot svojo



grenkobo in boj za čisto podobo osrednjega slovenskega dramskega gledališča in sodobne gledališke umetnosti v literarnem in odrskem smislu. V tem boju je imel manj sreče kot s sto in sto svojimi vlogami. Ni ga dobojeval v javnosti, a zmagal je v sebi za ceno osamljenosti.

Zatekel se je v »Gledališče enega«. Premiero svojega gledališča je napovedal v eksperimentalnem gledališču ODER – Galerija na Loškem gradu z v monodramo oblikovanim delom Fjodora Mihailoviča Dostojevskega »Krótko dekcle«.

Tako je 4. decembra 1970 ob 18. uri stopil v hram igravec – zbran in dostojanstven. Galerija je bila polna. »Gledališče enega« je tiho in skromno pričelo svoje življenje.

S svečo v roki, obdan z neskončno temo je pričel s pretresljivim glasom: *»Ali je kje kak živ človek, vpije ruski junak. Tako vpijem tudi jaz, ki nisem junak in nihče se ne odzove. Pravijo, da sonce oživilja vesolje. Ko vzide sonce, si ga pogledite, ali ni to mrlič? Vse je mrtvo in vsepovsod so mrliči. Samo ljudje, vse okrog pa molk – to je zemlja«.*

Pretresljivo so zvenele njegove besede. Koliko gorja, bolečine, trpljenja, trpkega humorja, želja, veselja, poguma, energije je izražala njegova osebnost.

Kakor je začel, tako je tudi odšel. Pogasil je sveče, z edino gorečo pa si je svetil na pot v temo.

Z mislijo, da bo s svojo umetniško ustvarjalnostjo plemenitil duha v slehernem kotičku naše dežele, je z uporno silo zbral vse svoje moči in 18. decembra odšel v pohorsko vasico Ribnico. Tam pa je sredi dela, v »Gledališču enega«, na svojem bojišču, na odru omahnil.

S svojim delom se je uvrstil med najpomembnejše ustvarjalce naše gledališke kulture.

V trajen spomin na umetnika, ki je izšel iz vrst amaterskih igralcev in postal eden najpomembnejših slovenskih poklicnih gledaliških igralcev in vzgojite-

Ustanovna liština Sklada Staneta Severja

Na pobudo delavskega sveta Gorenjske predilnice iz Skofje Loke ustanavljajo

Gorenjska predilnica, Skupščina občine Skofja Loka, Akademija za gledališče, radio, film in televizijo in Zveza kulturno-prosvetnih organizacij Slovenije

SKLAD STANETA SEVERJA

Sklad bo nagrajeval na Severjevem umetniškem izročilu temelječe najboljše stvaritve slovenskih poklicnih igralcev, študentov Akademije in amaterskih igralcev.

Med ustanovitelje Sklada morejo pristopiti delovne in druge organizacije, organi in posamezniki.

Ustanovitelji se zavezujejo materialno omogočati poslanstva Sklada.

Sklad posluje po pravilniku.

Sedež Sklada je na Akademiji za gledališče, radio, film in televizijo v Ljubljani.

V Ljubljani, dne 12. maja 1971.

**Gorenjska predilnica,
Skofja Loka
Rino Simoneti**

**Skupščina občine
Skofja Loka
Zdravko Krvina**

**Akademija za gledališče, radio,
film in televizijo v Ljubljani
Jože Gale**

**Zveza kulturno-prosvetnih
organizacij Slovenije
Ivan Tavčar**

ljev novih generacij gledaliških delavcev, ter iz spoštovanja do njegovega ustvarjalnega deleža v slovenski kulturni zakladnici je delavski svet Gorenjske predilnice v Škofji Loki dal pobudo za ustanovitev sklada, ki naj nosi njegovo ime. Do ustanovitve Severjevega sklada je prišlo 12. maja 1971. Predstavniki ustanoviteljev so tega dne podpisali ustanovno listino.

S sklepom Ustanovne listine ni naša misel usmerjena le nazaj, na delo velika slovenskega gledališča, usmerjena je tudi na ugotavljanje, kako je sredi gledališkega življenja med slovenskimi gledališčniki živa duhovna podoba igralca Staneta Severja.

V spomin na velikega igralca, ki je kot hlapec Jernej izgoreval v boju za pravico in resnico v slovenski gledališki kulturi so tudi Ločani v torek, 18. decembra

1973 pred občinsko skupščino odkrili orjaško plastiko Hlapec Jernej, delo kiparja samouka Petra Jovanoviča iz Žetine.

Pobudnik za postavitev obeležja je bil Slovenski oktet, s katerim je bil Sever prijateljsko povezan. Na sami slovesnosti je Zdravko Krвина, član predsedstva SR Slovenije, predal spomenik v varstvo škofjeloškimi gledališkimi delavcem.

Delo Sklada Staneta Severja vodi upravni odbor. Ta na predlog strokovne žirije sklepa o podeljevanju nagrad in štipendij, ter jih v imenu Sklada podeljuje vsako leto ob dnevu obletnice umetnikove smrti.

Spominska svečanost in podelitev nagrad je potekala do leta 1981 v galeriji na Loškem gradu.

Naslednje leto pa so prireditelji s podelitvijo nagrad preselili v prenovljeno Loško gledališče na Spodnjem trgu.

Sklad je v času svojega delovanja do sedaj podelil že več kot 90 nagrad igralcem, ki so bili najbolj izraziti nadaljevalci Severjevega izročila na poklicnih odrih, v ljubiteljskih gledališčih in študentom AGRFT.

Med nagrajenci iz občine Škofja Loka je bila na spominski slovesnosti ob 10. obletnici smrti Staneta Severja, dne 19. decembra 1980, tudi danes že pokojna Poldka Štiglic, režiserka in igralka Loškega odra. Spadala je med pionirje povojne ljubiteljske gledališke dejavnosti v Škofji Loki. Oblikovala je kot igralka vrsto nosilnih vlog in delovala kot režiserka otroških in mladinskih iger. Njena posebna zasluga je bila, da je odkrila in privabila številne nove igralce in druge gledališke delavce, ki so skoraj vsi ostali zvesti gledališču.

Na slovesni podelitvi Severjevih nagrad na Loškem odru leta 1994 pa je nagrado za življenjsko delo med drugimi prejel tudi član Loškega odra Janez Debeljak.



Obeležje Petra Jovanoviča velikemu igralcu ob poti na Loški grad



Med nagrajenci leta 1975 Nika Juvan – Kalan, Mojca Ribič in Zlatko Šugman



Rudi Kosmač prebira odlomke iz Cankarjevih del

Spominsko slovesnost vsako leto obeleži tudi monodramski nastop. Tako so se v posameznih letih predstavili: Milena Muhič z Liziko, Dare Ulaga z Nekoč in danes, Anica Berčič iz Poljan z dramatizirano Šarevčevo slivo Ivana Tavčarja, Mitja Šipek s Svetnečim Gašperjem, Jurij Souček z Balado o trobenti in oblaku, Rudi Kosmač z Odlomki iz Cankarjevih del...

Mineva že četrto stoletje od takrat, ko je na Ribnici med pohorskimi gozdovi prenehalo biti srce enega največjih umetnikov slovenske odrske besede in igre, Staneta Severja.

Stane Sever je bil in ostal neposredni

nadaljevalec svojih velikih prednikov: Borštnika, Verovška, Levarja, Skrbinška in Cerarja, ki so vzdignili slovensko gledališko umetnost na evropsko raven.

Smoter njegove igralske umetnosti živi in bo živel tudi v vidnih izročilih, ki jih je zapustil s svojimi stvaritvami v filmih in na televiziji.

Z »Gledališčem enega« pa nam je še enkrat ponudil biser, predstavo »Krôtko dekle« in tako ob samem rojstvu tega bisera sam tiho odšel.

Vsi ljubitelji gledališke umetnosti smo mu za vse, kar nam je dal, hvaležni.

Lojze Malovrh